

А. Мирончук,

кандидат історичних наук,

начальник відділу міжнародних зв'язків НАН України

Міжнародна наукова співпраця у трансатлантичному вимірі

У Берліні 27–28 червня 2024 р. відбулася Трансатлантична велика наукова конференція (Transatlantic Big Science Conference 2024), у якій узяв участь президент Національної академії наук України академік А. Загородній.

Конференцію започаткували Науковий інститут Карнегі (Carnegie Institution for Science) і Німецький електронний синхротрон (Deutsches Elektronen-Synchrotron, DESY) у 2022 р. у Вашингтоні.

Метою її проведення є створення можливостей для відновлення та активізації історичної співпраці між ученими й науковими установами по обидва боки Атлантики, посилення трансатлантичного співробітництва в галузі досліджень і технологій, сприяння сталим та надійним науковим партнерствам для вирішення глобальних викликів і створення основи для спільної дослідницької політики, здатної сформувану майбутнє науки та інновацій.

В епоху безпрецедентних глобальних викликів суспільство та наукова спільнота потребують нових моделей дослідницьких партнерств, здатних поширюватися через національні кордони й навіть перетинати океани. Щоб досягти успіху, ці моделі повинні враховувати фінансові та політичні реалії міжнародного співробітництва, водночас гарантувати, що в науковців є ресурси, необхідні для досліджень, нових відкриттів та інновацій.

Велика трансатлантична наукова конференція, за задумом її організаторів, – це новий форум для продуктивних, вдумливих і відвертих розмов про нагальну потребу в розширенні можливостей міжнародної дослідницької співпраці, який підкреслює ключову роль трансатлантичного партнерства в стимулюванні наукових інновацій та економічного процвітання.

Цьогорічний захід за участі 160 учасників зібрав міжнародних наукових лідерів, дослідників і фахівців, які працюють у різних галузях науки, та став майданчиком для важливих дискусій, як науковці по обидва боки Атлантики можуть створювати транснаціональні дослідницькі спільноти для пошуку сталих рішень задля розв'язання великих глобальних проблем.

У конференції взяли участь представники національних міністерств і відомств, Європейської комісії, міжнародних дослідних організацій, наукових установ та центрів, а також представники ряду німецьких наукових товариств, дослідники й експерти.

Виступи спікерів зосередилися навколо основних тем заходу: фундаментальні науки; науки про Землю, океани та кліматична криза; енергетичні системи майбутнього; біоготовність та здоров'я; штучний інтелект і цифровізація; нові матеріали та ключові квантові технології; наука, суспільство й міжнародна співпраця.

Крім сесійних засідань, упродовж першого дня конференції відбувся ряд тематичних круглих столів, де розглядалися актуальні проблеми міжнародної наукової співпраці: трансатлантичне співробітництво в міжнародному /

геополітичному контексті; захист міжнародного співробітництва – дослідження безпеки в трансатлантичному контексті; керування талантами та мобільність науковців – виклики й перспективи; відкритий доступ; розширення трансатлантичного співробітництва в епоху цифрових технологій, у тому числі кібербезпека; наукова дипломатія; розбудова наукового потенціалу в економічно менш розвинутих країнах; стійкість у великих наукових проєктах; передача технологій і подолання інноваційного розриву.

Частину заходів і дискусій на конференції було присвячено науковій системі України та посиленню міжнародного наукового співробітництва задля успішного відновлення нашої держави.

Важливим складником конференції був спеціальний тематичний стіл, присвячений міжнародній підтримці системи науки в Україні. Модераторами столу були президент НАН України академік А. Загородній і керівник групи міжнародних зв'язків Німецького електронного синхротрону М. Сендхоп.

До участі в дискусії долучилися як українські, так і зарубіжні вчені та експерти: голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій О. Антонюк; начальник відділу міжнародних зв'язків НАН України А. Мирончук; заступник виконавчого директора Українського науково-технологічного центру М. Лубів; завідувач лабораторії Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут», науковий співробітник DESY В. Маслов; президент Європейської дослідної ради (ERC) у 2014–2019 рр. та директор Інституту вищих наукових досліджень (Institut des hautes études scientifiques, IHÉS) з 1994 по 2013 р. Ж.-П. Бургіньйон; почесний професор Університету ім. Е. Д. Дрекслея, директор Інституту нанотехнологій ім. Е. Д. Дрекслея (штат Філадельфія, США) Ю. Гогоці; директор польського Національного центру синхротронного випромінювання SOLARIS Я. Шлахетко; координатор проєктів Агентства з управління проєктами Німецького аерокосмічного центру Н. Чкоїдзе, а також представники німецьких дослідних організацій і товариств.

Учасники круглого столу обговорили широкий спектр питань: попередні та поточні європейські й американські програми та заходи з підтримки української науки; налагодження більш тісних міжнародних зв'язків і започаткування міжнародних проєктів співпраці з метою підтримки подальшої інтеграції української наукової системи в міжнародний та європейський дослідницький простір; найбільш актуальні середньострокові й довгострокові потреби сталого розвитку українських досліджень.

Засіданню тематичного столу на пленарному засіданні конференції передувала публічна дискусія президента НАН України академіка А. Загороднього з головою Falling Walls Foundation, колишнім президентом Асоціації Гельмгольца Ю. Млинеком. Мета цієї дискусії – нагадати аудиторії, наскільки важливо надавати постійну допомогу та підтримку українським науковцям у надзвичайно складний час.

Президент академії окреслив порядок денний наукової діяльності в умовах воєнного часу, який передбачає: підтримку українських науковців, які, незважаючи на складні умови, продовжують працювати в Україні; забезпечення умов для повернення тих учених, які перебувають закордоном, насамперед молодого покоління; переорієнтацію тематики наукових досліджень для

задоволення потреб оборони та безпеки; мобілізацію ресурсів і пошук нових можливостей забезпечення досліджень, у тому числі за рахунок міжнародної співпраці; адаптацію до змінених умов життя та організацію праці в умовах воєнного стану.

Академік А. Загородній зазначив, що наука в Україні продовжує розвиватися в умовах повномасштабної російської воєнної агресії, яка завдає непоправних втрат українській науковій спільноті. Він наголосив на тому, що наукова спільнота України відзначає значні зусилля, неоціненну допомогу та підтримку міжнародної наукової спільноти, як на рівні глобальних ініціатив, так і заходів на рівні країн чи окремих наукових установ, а трансатлантичне партнерство є важливим складником усіх форм підтримки науки в Україні та запорукою подолання наявних викликів і проблем.

Очільник академії підкреслив, що здобутки та функціонування української науки під час війни є яскравим прикладом стійкості і витривалості науковців в умовах сучасних кризових ситуацій.

Академік А. Загородній окремо зупинився на проблемах, які потрібно розв'язувати в першочерговому порядку: збереження кадрового потенціалу; відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури наукових установ; відтворення заповідних територій, що постраждали від бойових дій; забезпечення інститутів сучасним обладнанням колективного користування; доступ до міжнародних дослідницьких інфраструктур; реставрація об'єктів національного надбання; створення нових мереж співпраці з новим поколінням української наукової діаспори, залучення її до наукових процесів в Україні й розбудови міжнародних наукових партнерств. Президент НАН України наголосив, що актуальним питанням української науки залишається інтеграція у європейський науковий простір, більш активна співпраця із західними партнерами та країнами ЄС на рівні глобальних трансатлантичних наукових проєктів і міжнаціональних консорціумів та міжнародних наукових колаборацій. Він також підкреслив необхідність переформатування міжнародної допомоги на підтримку тих науковців, які працюють в Україні.

Важливим результатом конференції є те, що її учасники підтвердили готовність надавати українській науковій спільноті необхідну допомогу та сприяння, поглиблювати міжнародну співпрацю в науковій сфері для безпеки й економічного розвитку України, її інтеграції у європейський науковий простір. Усебічна підтримка науки в Україні – одна з головних рекомендацій конференції, офіційно включеної до висновків конференції.